

CUMHURİYET, MİLLİYET VE TERCÜMAN GAZETELERİNİN 1960–1980 ARASI ÖĞRENCİ OLAYLARINA YAKLAŞIMLARI¹

Sefa Salih AYDEMİR

Yrd. Doç. Dr., Adıyaman Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, saydemir@adiyaman.edu.tr

ÖZ

27 Mayıs 1960 Askeri darbesi sonrasında; darbenin kaotik zeminini oluşturmada önemli bir aksiyoner güç olarak ortaya çıkan, ülke gündemine müdahil olmak isteyen ve hemen her konuda fikirlerini kamuoyu ile paylaşan üniversite öğrencileri arasında, 1961 Anayasası'nın sağladığı fikir ve örgütlenme özgürlüğü nedeniyle sosyalist düşünce yaygınlaşmaya başladı. Anayasal güvence şemsiyesi altında hızlı bir örgütlenme faaliyetleri başladı. 1965 yılından itibaren ülkede artan ABD karşıtlığı ve sosyalizm sempatanlığı 1968 yılında zirveye ulaşır. Başta Fransa olmak üzere Avrupa'daki çeşitli üniversitelerde hemen hemen eşzamanlı başlayan hareketlerden farklı olarak Türkiye'deki olayların ilk başlangıç noktasını, mevcut üniversite sisteminden duyulan hoşnutsuzluk oluştur. Ancak kısa süre sonra, eğitim sistemindeki aksaklıkların giderilmesi yönünde kendilerine verilen sözlerin tutulmaması nedeniyle öğrenciler, ilk önce üniversite ve ülke yönetim anlayışını, daha sonra da ülke idari sistemini sorgulamaya başlamışlardır. Hızla artan ülke için büyük bir sistem değişikliğinin gerekliliği düşüncesi, özellikle sosyalist yönetim tarzına sempati duyan öğrenciler arasında büyük bir devrim yapma inancını geliştirir. Üniversitelerde veya ülke içerisinde gittikçe yükselen sosyalizm dalgasına ideolojik olarak karşı olan öğrencilerde, fikri/ fiili mücadele için kendi aralarında örgütlenmeye başlar. Devrimi gerçekleştirmek için silahlı mücadelenin gerekliliğine inanan ve bu amaç için eğitim almak üzere Filistin'deki Filistin Kurtuluş Örgütü kamplarına dahi giden bu öğrenciler, devrim şartlarını oluşturmak amacıyla kamuoyunda ses getirecek birçok eyleme girişerek kısa sürede aşırı marjinalleşmeye başlarlar. Esasında Türkiye'de 1980 yılına kadar giderek artan ideolojik temelli eylemler, bu dönemde anarşi ve teröre dönüşerek, Türkiye'yi iç savaşın eşiğine getirmiş, Türkiye'de mevcut devlet sisteminin sorgulandığı adeta varoluş kavgasına dönüşmüştür. Toplumun tüm kesimlerinde gözlemlenen bu ideolojik ayrışma, yaşanan olayları objektif bir şekilde aktarma misyonu bulunan ulusal basında da bariz bir şekilde görülmektedir. 1965 yılından itibaren ideolojik kamplaşmada saf tutan gazeteler arasında sol çizgisiyle Cumhuriyet, daha merkezi ve liberal bir konumda olan Milliyet ile sağ kanadın sözcülüğünü yapan Tercüman göze çarpmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Üniversite, Basın, Terör

¹Bu makale; yazarın 2014 yılında Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırladığı, "1960-1980 Arası Türkiye Üniversitelerindeki Öğrenci Olayları İçin Bir Kaynak Olarak Türk Basını (Cumhuriyet-Milliyet-Tercüman Gazetesi Örnekleri)", adı ile yayınlanmamış doktora tezinden üretilmiştir.

ABSTRACT

27 May 1960 After the military coup; socialist thought began to spread among the university students who appeared as an important force in forming the chaotic ground of the coup, who wanted to intervene in the country agenda and share their opinions with the public in almost every subject, because of the idea and organization freedom provided by the 1961 Constitution. Rapid organization activities under the umbrella of constitutional assurance began. The increasing sympathies of anti-US and socialism in the country since 1965 reached its peak in 1968. Unlike the movements that started almost simultaneously in various universities in Europe, especially in France, the first starting point of events in Turkey is the dissatisfaction of the existing university system. However, shortly afterwards, because of the fact that the promises made to address the disruptions in the education system were not kept, the students began to question the university and the country management first and then the country administrative system. The necessity of a great system change for a rapidly growing country develops a belief in a great revolution among students who sympathize with thought, especially with the style of socialist administration. Students who are ideologically opposed to the rising wave of socialism in universities or in the country begin to organize themselves for the intellectual / practical struggle. Those students who believe in the necessity of armed struggle to realize the revolution and even go to the camps of the Palestinian Liberation Organization in Palestine to receive training for this purpose, start to become extreme marginalized in a short time by engaging in many actions that will make public noise to create the conditions of revolution. In fact, ideologically-based actions, which have been increasing in Turkey until 1980, have turned into anarchy and terrorism in this period, bringing Turkey to the brink of civil war and transformed into a struggle for existence that is questioned by the existing state system in Turkey. Observed in all segments of society, this ideological differentiation is clearly visible at the national level, which has the mission of transmitting objective events in an objective way. From 1965 onwards, among the newspapers that kept the ideological camouflage, Cumhuriyet, the more centralized and liberal position of Milliyet, and Tercüman of the right wing are striking.

Keywords: University, Press, Terror

GİRİŞ

1960-1980 arası üniversitelerde gözlemlenen öğrenci hareketlerinin, Türkiye’de az sayıda var olan üniversitelerin önemli bir kısmının yerleşkelerinin büyük metropollerde yoğunlaşması nedeniyle, olaylar genelde belli başlı şehirlerde yaşanmaktadır. 1978 yılına kadar ülkede var olan 19 üniversitenin, öğrenci bakımından en fazla kontenjana sahip 7 üniversite ile bunlara bağlı akademi ve yüksekokulların kampüsleri genelde İstanbul, Ankara ve İzmir’de bulunmaktadır. Öğrenci yoğunluğunun fazla olduğu şehirlerde daha fazla olay çıkması normal görülmektedir.

Kampüs (yerleşke), üniversite eğitim yapılarının, öğrenci yurtlarının, öğretim üyesi lojmanlarının, sosyal ve spor tesislerinin toplu olarak yer aldığı geniş alanlardır. Kullanım amaçları, eğitim-öğretim, araştırma ve uygulama olan; kullanıcılarına, barınma, eğlence, spor, sağlık, alışveriş vb. gerekli yaşam koşullarını sağlayan kampüsler, kendine yeterli konumda olan üniversite kentleridir. Kampüslerin ortaya çıkma nedenleri şunlardır: (Tolon, 2006:5).

- Üniversitelerin akademik fonksiyonlarındaki artış ve bununla bağlantılı olarak, bu kurumları oluşturan birimlerin kapsamlarının genişlemesi ve büyümesi,
- Disiplinler arası bağlantıların artması ve kampüs birimlerinin kısa mesafede bulunması zorunluluğu,
- Kampüs kullanıcılarının, uzak mesafelerden gelmeleri yerine, bu alanlarda iç içe yaşayarak, çalışma performanslarını artırma zorunluluğu,
- Kent içinde bu gibi tesislerin kurulumuna uygun geniş arazilerin bulunmamasıdır.

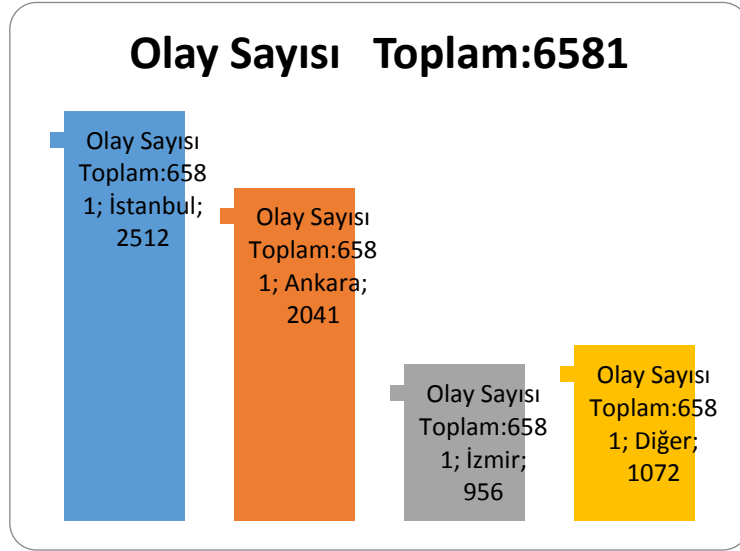
Türkiye’deki gençlik hareketlerinin gelişiminde rol oynayan ideolojik ve tutumsal faktörlerin kökeninde yatan unsurlardan biri de, kentleşmedir. 1960’lı yıllardan itibaren yaşanan sosyo-ekonomik ve kültürel değişimlerin yanısıra, aynı hızla gerçekleşmekte olan iç göç sonucu ortaya çıkan çarpık kentleşme ve gecekondulaşma, gençliğin var olan sorunlarının katlanmasına neden olmuştur (Akman, 2005).

Kent olgusu, Marx ve Engels’in çalışmalarında birbiriyle çelişkili gibi görünen ikili bir konuma sahiptir. Kent, olumlu anlamda, içinde barındırdığı potansiyeller; olumsuz anlamda ise, yol açtığı sorunlar ve sefalet olarak incelenmektedir (Şengül, 2001:10). Ancak, her toplumsal ilişki ve süreç gibi, kent mekanı da ikili bir nitelik barındırdığı için, bu değerlendirmeler bir çelişki olarak görülmez. Kent olgusu, içinde aynı anda hem gerici hem de ilerici unsurları barındırmaktadır. Kent, içinde gerici unsurları taşıdığı ve bunlara aracı olduğu ölçüde bir engel olarak algılanırken, yeni olan ve dönüştürücü potansiyele sahip güçlerle içiçe geçtiğinde de devrimci bir potansiyele sahip olmaktadır. (Marx ve Engels, 2008:47).

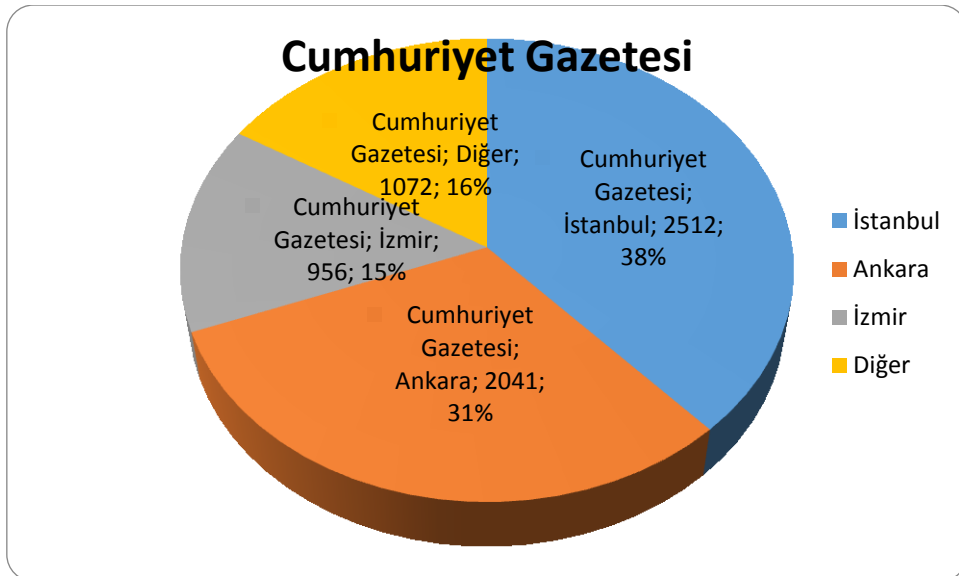
Türkiye’deki bölgeler arası dengesizlikler ile kırsal ve kentsel alanlar arasındaki büyük farklar, kentleşmeyle birlikte, büyük kentlerde kendini gösterir. Bu dengesizlikler kentlere, eski tekdüze yapılarıyla ters düşen yeni değer sistemlerinin, yeni davranış kalıplarının ağır bastığı bir görünüm kazandırır. Kültür, eğitim, gelir, istihdam, sağlık koşulları yönünden, ülkede bölgeler arası görülen farklar, bu kez büyük kentlerin imarlı ve gecekondu alanları arasında ortaya çıkar (Keleş ve Ünsal, 1982: 29).

Türkiye’de de bu yönde yapılan çalışmalar doğrultusunda, siyasal şiddetin, çarpık kentleşme ve göç olgusu yüzünden yaygınlık kazandığı belirlenmiştir. Türkiye’deki siyasal şiddet olaylarının ardında birden fazla etken olmasına rağmen, kentleşme olgusu, özellikle öğrenci olaylarında önemli bir yer tutar (Keleş ve Ünsal, 1982: 32).

Tablo 1: 1960-1980 Arası Cumhuriyet Gazetesi Haberlerine Göre Olay Çıkan İller

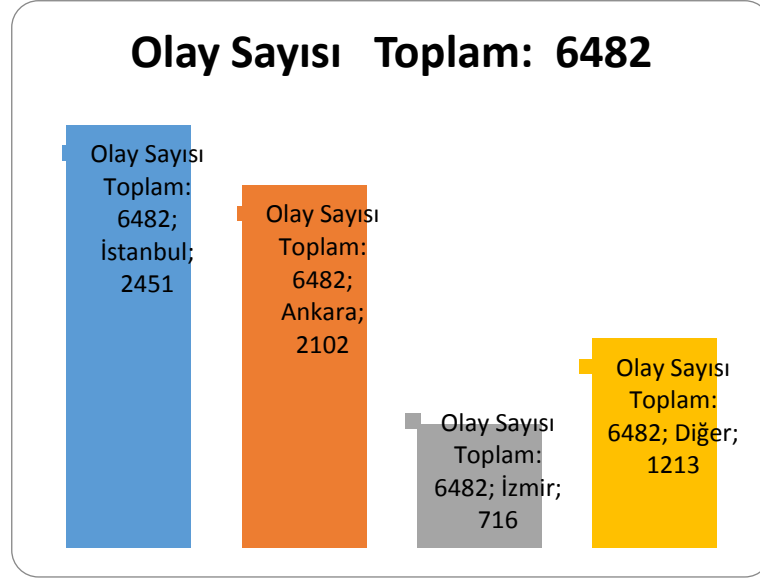

Kaynak: Cumhuriyet, (01.01.1960-31.12.1980).

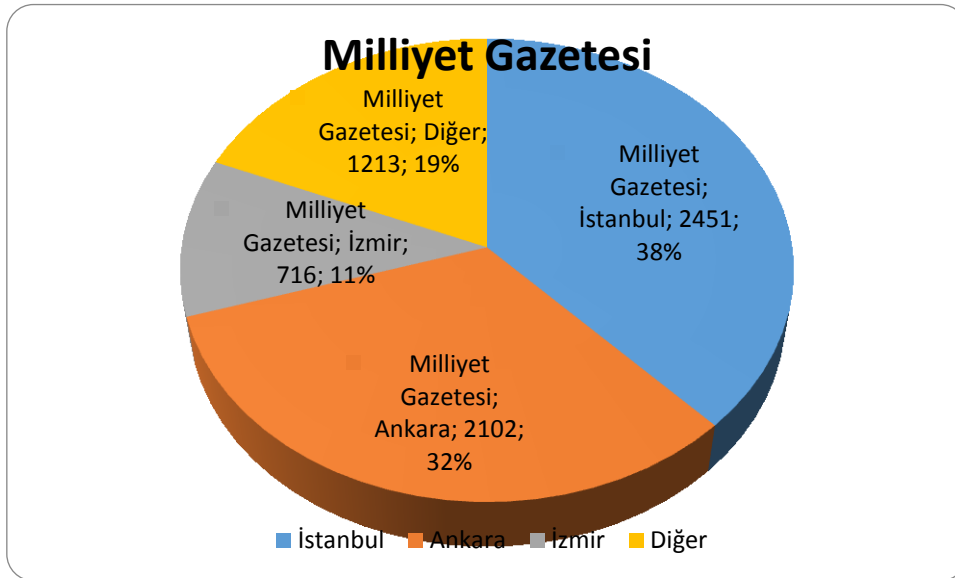

Kaynak: Cumhuriyet, (01.01.1960-31.12.1980).

Tablo 2: 1960-1980 Arası Milliyet Gazetesi Haberlerine Göre Olay Çıkan İller

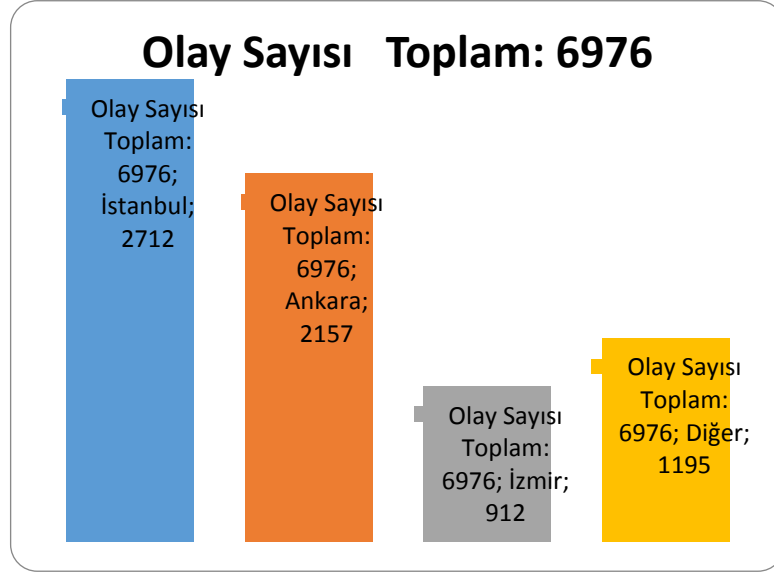

Kaynak: Milliyet, (01.01.1960-31.12.1980).

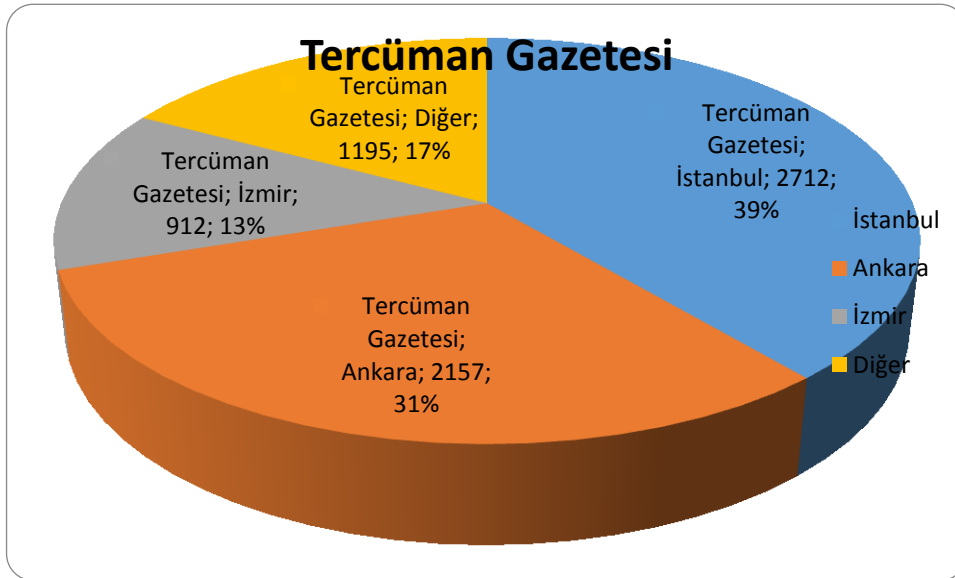

Kaynak: Milliyet, (01.01.1960-31.12.1980).

Tablo 3: 1960-1980 Arası Tercüman Gazetesi Haberlerine Göre Olay Çıkan İller

Kaynak: Tercüman, (01.01.1960-31.12.1980).

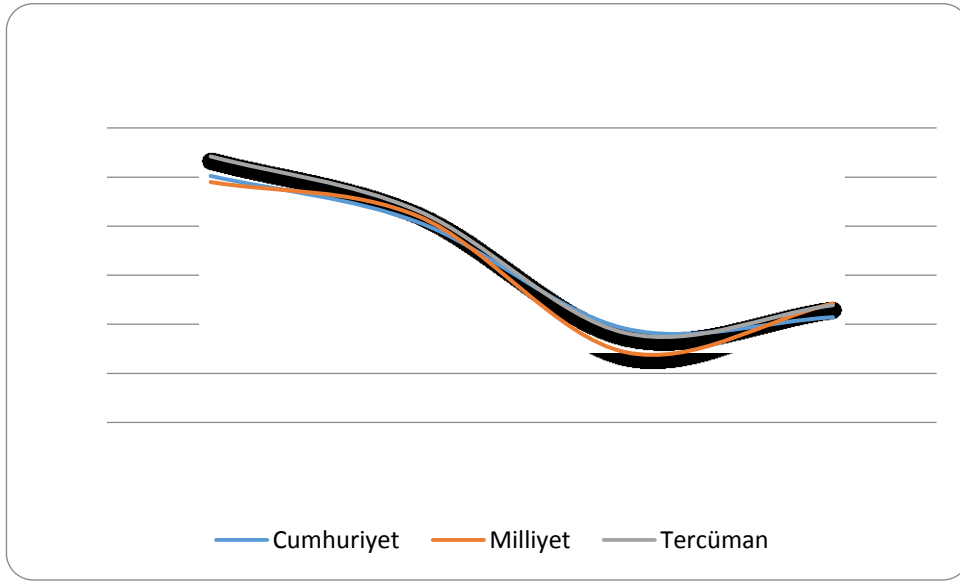

Kaynak: Tercüman, (01.01.1960-31.12.1980).

Siyasal şiddet eylemcilerinin kentleri hareket alanları olarak seçmelerinin nedenleri şu şekilde sıralanmaktadır: (Keleş ve Ünsal, 1982: 33-34).

- Kentlerde şiddet eylemleri daha kolaylıkla uygulanabilir ve eylemi yapanlar göze çarpmadan gizlenebilir.
- İnsanların birbirini tanımadığı bu büyük alanlarda, eylemciler kolaylıkla yer değiştirebilirken, çoğu kez sayısal ve teknik olanakları yetersiz durumda olan güvenlik güçleri tarafından izlenmeleri ve yakalanmaları güçleşir.
- Yerel halkın desteğinin sağlanması, kırsal bölgelerde, iktidara karşı girişilen eylemlerde önem kazanırken, büyük kentlerin girdabında bu zorunlu olmamaktadır.
- Nüfus artışı, bununla bağlantılı olan geniş alanlara yayılım, toplumsal sorunların ağırlaşması, kentte yaşayan çeşitli kesimler arasındaki eşitsizliklerin yoğunlaşması gibi sorunlar yüzünden, patlamaya hazır potansiyel tehlike durumunda olan kentler, eylemci grupları, bu durumdan yararlanmaya yönelmektedir.
- Kırsal kesimden kendileri için gerekli olan desteği sağlayamayan şiddet eylemcileri, bu desteği büyük kentlerin mutsuz kesimlerinden sağlamaya çalışırlar. Aydın eylemcilerin önderlik ettiği radikal sol ve radikal sağ akımlar, halktan ve özellikle de yabancılaşmış kesimlerden kendilerine taraftar bulmakta zorlanmamaktadır.

Tablo 4: 1960-1980 Arası Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman Gazetelerinde Öğrenci Olaylarının çıktığı İller

Kaynak: Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman, (01.01.1960-31.12.1980).

Kentsel alanlar, şiddet eylemcileri için uygun bir ortam olmasının yanı sıra, beraberinde onlar için bazı olumsuzluklar da getirmektedir. Kalabalıklaşan eylemci gruplar göze çarpar bir duruma gelir ve içlerinden birinin yakalanması durumunda, birbirlerini ele verip, bu örgütün tamamı ele geçirilir. Ancak, kentler var oldukça, sorunlar ve bu sorunları kendi yararına kullanmak için çalışacak, içlerinde öğrencilerinde yer aldığı çeşitli gruplar her zaman olacaktır. (Keleş ve Ünsal, 1982: 34).

Tablo 5: 1960-1980 Arası Aylara Göre Cumhuriyet Gazetesi'nde Haber Olan Öğrenci Olay Sayıları

YILLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
1960	8	2	4	5	3	11	6	2	5	7	6	6	65
1961	16	18	20	22	8	3	1	1	6	2	13	10	120
1962	8	3	4	7	2	1	6	6	9	11	3	6	66
1963	37	2	19	19	8	27	25	40	12	23	19	36	267
1964	87	77	89	32	9	8	11	23	18	10	21	27	412
1965	18	7	13	15	14	20	16	7	15	17	28	23	193
1966	12	10	28	33	9	11	8	22	32	17	40	37	259
1967	27	24	7	7	15	13	14	4	3	5	77	13	209
1968	13	18	12	34	21	53	23	16	26	32	30	23	301
1969	59	42	36	75	23	84	20	27	42	24	42	48	522
1970	18	16	30	21	28	15	12	5	15	12	37	40	249
1971	56	35	26	12	8	30	22	23	19	17	16	33	297
1972	21	45	38	28	18	22	29	40	24	21	38	21	345
1973	11	9	29	17	20	28	27	17	17	21	14	10	220
1974	13	34	38	27	40	15	22	5	13	7	24	34	272
1975	24	13	15	43	39	23	21	10	32	35	56	37	348
1976	69	42	82	41	57	46	20	28	36	37	68	59	585

1977	42	47	45	25	28	35	22	18	17	22	31	43	375
1978	42	47	52	84	58	38	70	47	59	44	45	64	650
1979	38	55	45	38	33	26	48	38	37	36	40	22	456
1980	38	32	20	34	31	29	38	55	39	19	16	19	370
Toplam	657	578	652	619	472	538	461	434	476	419	664	611	6581

Kaynak: Cumhuriyet, (01.01.1960-31.12.1980).

Tablo 6: 1960-1980 Arası Aylara Göre Milliyet Gazetesi'nde Haber Olan Öğrenci Olay Sayıları

YILLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
1960	15	6	11	12	8	19	11	13	12	14	19	10	150
1961	5	18	21	25	13	9	0	3	2	3	9	11	119
1962	10	2	8	7	4	0	2	3	6	13	2	4	65
1963	19	2	15	10	7	17	18	12	16	11	10	19	156
1964	15	27	33	19	2	4	12	10	15	11	15	20	183
1965	22	15	5	13	9	26	11	5	13	14	20	19	172
1966	9	15	22	37	8	11	9	20	30	26	49	43	279
1967	30	25	12	19	25	22	14	17	10	14	56	20	264
1968	15	16	20	44	39	86	66	42	27	34	47	32	468
1969	40	33	27	63	26	72	13	25	28	23	39	45	434
1970	21	17	29	30	36	19	11	9	15	13	42	67	309
1971	53	66	39	35	24	30	21	26	14	29	20	15	372
1972	23	33	45	30	19	12	20	29	23	19	26	23	302
1973	13	5	16	15	17	21	20	11	8	14	15	13	168

1974	16	31	33	25	42	10	19	2	5	9	33	29	254
1975	21	8	14	41	25	27	30	22	34	36	59	40	357
1976	71	39	56	53	37	38	18	12	35	29	63	61	512
1977	45	51	39	48	25	30	20	15	23	46	55	59	456
1978	61	30	55	67	71	39	70	45	56	53	47	67	661
1979	41	50	47	29	46	23	36	33	35	32	42	37	451
1980	35	35	23	38	30	33	35	49	30	11	15	20	354
Toplam	580	524	570	660	513	548	456	403	437	454	683	654	6482

Kaynak: Milliyet, (01.01.1960-31.12.1980).

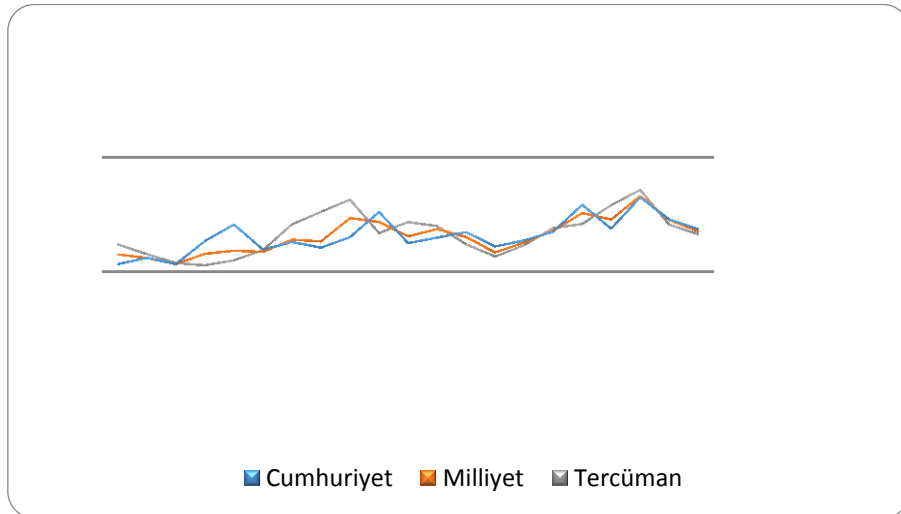
Tablo 7: 1960-1980 Arası Aylara Göre Tercüman Gazetesi2nde Haber Olan Öğrenci Olay Sayıları

YILLAR	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam
1960	28	7	15	11	14	38	19	23	11	16	32	25	239
1961	7	23	14	22	14	8	5	9	4	2	34	10	152
1962	27	6	6	8	5	0	3	0	4	9	2	5	75
1963	5	3	12	4	3	9	3	0	3	2	8	3	55
1964	2	4	7	5	4	0	5	13	17	9	12	21	99
1965	26	20	7	15	6	23	25	7	12	12	15	20	188
1966	21	27	19	53	22	13	16	25	36	65	63	53	413
1967	47	22	14	61	47	58	71	38	38	34	61	32	523
1968	16	25	31	55	68	103	93	71	32	52	54	30	630

1969	29	16	12	59	16	64	8	29	19	17	27	41	337
1970	36	22	60	35	50	29	23	17	14	18	51	78	433
1971	66	54	60	44	33	18	25	29	15	26	21	8	399
1972	9	20	53	36	24	7	16	16	18	16	10	14	239
1973	10	7	13	12	20	15	15	6	9	3	10	12	132
1974	12	24	29	21	34	11	7	0	8	9	54	21	230
1975	27	8	12	30	11	25	45	75	15	27	63	43	381
1976	57	18	49	55	25	33	20	4	33	21	52	50	417
1977	57	66	75	60	29	29	33	23	39	53	57	60	581
1978	79	61	51	38	87	67	78	49	43	56	46	60	715
1979	51	39	41	19	43	25	21	32	29	31	30	49	410
1980	33	32	40	41	30	37	25	18	26	11	16	19	328
Topla m	645	504	620	684	585	612	556	484	425	489	718	654	6976

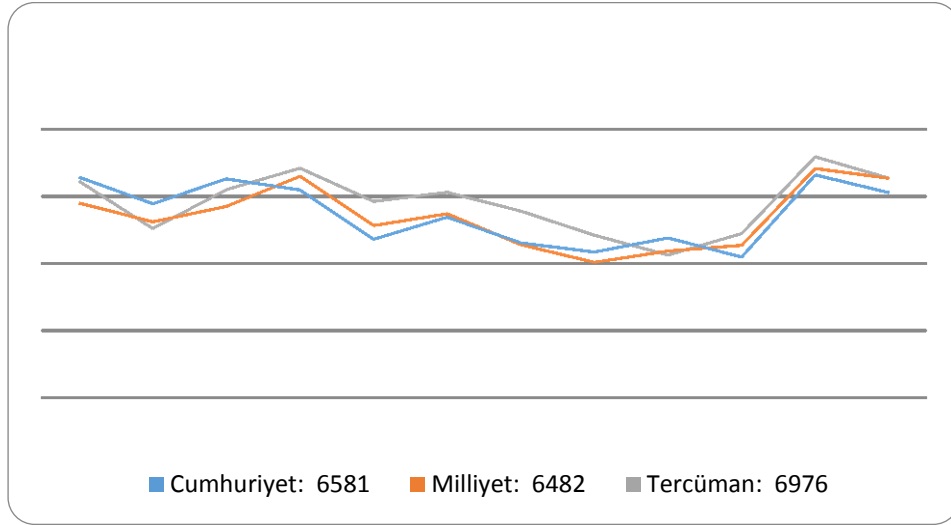
Kaynak: Tercüman, (01.01.1960-31.12.1980).

Tablo 8: 1960-1980 Arası Yıllara Göre Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman Gazetelerine Haber Olan Öğrenci Olayları Artış Grafiği

Kaynak: Cumhuriyet, Milliyet, Tercüman, (01.01.1960-31.12.1980).

Tablo 9: 1960-1980 Arası Aylara Göre Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman Gazetelerine Haber Olan Öğrenci Olayları Artış Grafiği

Kaynak: Cumhuriyet, Milliyet, Tercüman, (01.01.1960-31.12.1980).

1960 Yılı öncesinde genelde hükümetler tarafından kontrol edilebilen ve siyaset dışında tutulmak istenen öğrenci hareketleri, 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesi sonrası karakter değiştirir. Öğrenciler; başarılı olan askeri müdahale sürecinde kendilerinin de aktif rol oynamaları sonucunda, siyasal iktidarı bile değiştirebilecek güce sahip oldukları düşüncesi yerleşmeye başlar. 1960'tan itibaren öğrenci derneklerinin üniversite sisteminden kaynaklı sorunlarının yanında iç ve dış siyasi gelişmelere de müdahil olmak istedikleri gözlemlenir.

SONUÇ

1960-1965 yılları arası Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman Gazetelerine düşen öğrencilerle ilgili haberler incelendiği zaman; genelde içinde buldukları örgütlenmeler vasıtasıyla, iç ve dış gündeme müdahil olmaya çalıştıklarına dair yayınladıkları bildiriler veya yaptıkları toplantılar çoğunluktadır.

1965 Yılından itibaren genelde üniversite öğrenci haberleri, siyasi partilerin ülke içi gündemlerine ilişkin kendi görüşlerinin açıklandığı bildiriler ile sınırlıyken, 1967 yılından itibaren iç ve dış konjektürün de etkisi ile 6.Filo gibi dış politik konuların, kendi ideolojik bakışlarını yansıtan eylem veya protesto gösterileri gazete sütunlarında yer alır. 1968 yılı Nisan ayı ile başlayıp, Mayıs-Haziran aylarında zirveye çıkan boykot ve işgal haberleri manşetlerden verilmektedir.

1968 yılından 12 Mart 1971 Askeri Muhtırası'na kadar geçen zaman içerisinde üniversite öğrencileriyle ilgili olarak genelde; fakülte işgal ve boykotlarıyla birlikte, sol ideoloji karşısında örgütlenme safhasına yeni giren sağ kesim arasındaki fakülteler üzerinde hâkimiyet kurma mücadeleleri yer alır. Ayrıca dönemin sonuna doğru, sistemi değiştirmeye yönelik devrimi gerçekleştirmek isteğiyle, genelde öğrenci liderleri tarafından kurulan sol örgütlerin silahlı eylemleriyle ilgili babere sıkça rastlanır.

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası sonrasında, üniversitelerle ilgili büyük bir ideolojik temizlik harekâtına girilir. Alınan sert tedbirler nedeniyle öğrenci olayları sayıca büyük düşüş gösterir. Gazete haberlerinde de gözlemlenen bu düşüş, 1974 Af Kanunu ile özgürlüklerine kavuşan çeşitli ideolojik grupların, üniversitelerde de faaliyete geçmesi sonucu tekrar başlar.

1974 yılından 12 Eylül 1980 Askeri Müdahalesi'ne kadar geçen süreç içerisinde ideolojik kavgalar; boykot, işgaller, taşlı sopalı sıradan adi vak'a olmaktan çıkarak bir iç çatışma görüntüsü verir. Gazete haberlerinde de sıkça yer bulan bu silahlı çatışmaların gittikçe yoğunlaştığı dönemde, 1970 öncesinde bir öğrenci öldüğü zaman manşetten verilirken, bu dönemde artık bu gibi olaylar devamlı yaşandığı ve sıradanlaşmaya başladığı için, genelde ülke gündeminin kısa kısa verildiği iç sayfalarda yer almaya başlar. Bu haberler incelendiği zaman; hemen her gün birkaç kişinin ölüm bilgisinin yer aldığı, çatışma alanlarının üniversite kampüsleri dışında MEB'e bağlı okullara dahi sıçradığı görülür.

1960-1980 Arası Cumhuriyet, Milliyet ve Tercüman Gazetelerinde yer alan üniversite öğrencileriyle ilgili haberlerin yer alma oranları ile üniversitelerin eğitim-öğretim faaliyetlerinin fiili olarak yaşandığı aylar arasında bir paralellik söz konusudur. Gazetelere yansıyan öğrenci olaylarının sayılarında; üniversitelerdeki sınav dönemleri ile birlikte, derslere ara verilen sömestr tatili zamanı ve yaz tatiline girilen Temmuz-Ağustos aylarında büyük bir düşüş yaşanırken, okulların açıldığı Eylül-Ekim aylarından itibaren büyük bir artış görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, S. K. (2009). Ellinci Yılına Yaklaşırken 27 Mayıs ve Getirdiği Anayasaya Kısa Bir Bakış, *Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 11, sayı:43.
- Akman, H. Türkiye'de Öğrenci Gençlik Hareketlerinde İdeolojik Çeşitlilik: 1968'den Günümüze, <http://www.angelfire.com/oz/sosyo/genclikveideoloji.htm> (07.05.2012).
- Altuğ, H. Arısan, K. Köknel Ö. Saran N. (1970). *Öğrenci Hareketlerinin Bilimsel Yönden Araştırılması*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Matbaası.
- Arslan, A. (2002). Çok Partili Döneme Geçişten 27 Mayıs'a Siyaset ve Üniversite. *İ.Ü., Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, Sayı 2.
- Bulut, S. (2009). 27 Mayıs 1960'tan Günümüze Paylaşılmayan Demokrat Parti Mirası, *SDÜ, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 19.
- Elif A., Kaya, E. (2010). Demokrat Parti Döneminde Basın-İktidar İlişkileri, *İ.Ü., İletişim Fakültesi Dergisi*, S 39.
- Feyizoğlu, T. (1993). *Türkiye'de Gençlik Hareketleri Tarihi (1960-1968)*, Cilt I, İstanbul: Belge Yayınları.
- Gönay, S. (2011). Üniversite Tarihinde Ellili Yıllar ve 27 Mayıs İhtilalinin Etkileri. *Sosyoloji Dergisi*, 3. Sayı 23.
- Gürel, N. *Türkiye'de Basın Özgürlüğü*, <http://www.konrad.org.tr/Medya%20tr/08nail.pdf> (23.05.2012);
- İrvan, S. (2002). Türkiye'de Basının Askeri Darbelere Yaklaşımı. *İ.Ü., İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı 13.
- Kabacalı, A. (1994). *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Karakuş, E. (1997). *Kırk Yıllık Bir Gazeteci Gözü İle İşte Ankara*, İstanbul: Hürriyet Yayınları.

- Keleş, R. Ünsal A. (1982). *Kent ve Siyasal Şiddet*. Ankara: AÜ. SBF Yayınları.
- Marx, K., Engels F. (2008). *Komünist Manifesto*, İstanbul: Can Yayınları.
- Odyakmaz, N. (2003). Cumhuriyet Döneminde Anayasal Düzenlemeler ve Basın Özgürlüğü, İ.Ü., İletişim Fakültesi Dergisi, Sayı 17.
- Pars, V. (2008). 1950–1960 Demokrat Parti İktidarı Döneminde Muhalif Örgütlenmeler. *Türkiye’de Siyasal Muhalefet 1923–1980*, Ayşegül Komsuoğlu (der.) İstanbul: Bengi Yayınları.
- Salihpaşaoğlu, Y. (2007). *Türkiye’de Basın Özgürlüğü*, Ankara: Seçkin Yayınları.
- Şengül, H. T. (2001). Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı. *Praksis*, 2.
- Tolon, M. B. (2006). *Üniversite Kampüsleri Dış Mekân Tasarım İlkeleri ve Ankara Üniversitesi Gölbaşı Kampusu Peyzaj Tasarımı*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara.
- Yılmaz, T. S. (1997). *Türkiye’de Gençlik Hareketleri*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.